

A TANÍTÓ- ÉS ÓVÓNŐKÉPZÉS EGYESÍTÉSÉNEK MOZGALMA 1840-1905 KÖZÖTT

THE MOVEMENT FOR THE UNION OF TEACHER AND NURSERY TRAINING BETWEEN 1840-1905

Dr. Neszt Judit PhD*

Alapismereti és Szakmódszertani Tanszék, Pedagógusképző Kar, Neumann János Egyetem

Kulcsszavak:

Tanítóképzés
Óvónőképzés
összevonás

Keywords:

Teachers training
Kindergarten teachers training
contraction

Cikk történet:

Beérkezett 2019. április 04.
Átdolgozva 2019. november 10.
Elfogadva 2019. november 24.

Összefoglalás

Az óvónőképzés és tanítóképzés egyesítése, a két képzőtípus összevonása már az 1848.évi 38.tc. előtt felmerült a neveléstanban foglalkozó szakemberek munkáiban. Végigkíséri a képzőtípus történetét, azonban csak 1984-ben valósul meg.

Abstract

The idea of contracting teachers training and kindergarten teacher training had been conceived before the 1848/38. Educational Act. It had been seen the history of the two types of training through 140 years. At least, it had been fulfilled in 1984.

1. Előzmények

Mayer István neveléstanában és Fáy András a pesti protestáns főiskola tervezetének készítésekor már a 40-es években hirdette, a két képzés egyesítésének szükségességét. 1848-ban, az első önálló óvónőképző megnyitása után 11 évvel felvetődött a kisdédóvó- és a tanítóképzés reformjának terve. Az 1848. évi Magyar Tanítók Első Egyetemes Gyűlése az óvodákat a köznevelési rendszer részeként definiálta, határozatba foglalta a két intézménytípus egyesítésének kívánalmát. Ekkor a két hivatás nem különült el élesen, sok tanítóból lett óvó és óvóból tanító, mindössze pár hónap gyakorlatot követően, a két hivatás közti átjárhatóság szakmailag nem volt megnyugtatóan rendezett. A két képzés egyesítése szolgálhatta volna a rendszer rugalmasságának növelését, így mindig oda áramolhatott volna a szakképzett tanerő, ahol éppen szükség volt rá, de ehhez a képzés egységesítésére, a 3-12 éves korosztályra való kiterjesztésére volt szükség.

A tanítógyűlés meghatározta nem csak az egyesítés, hanem az oktatás egységesítésének módját is. Az első tanév első felében egységes általános neveléstan elmélet és gyakorlat, a második év első felében általános metodika és didaktika, a második felében pedig külön metodika és gyakorlat bevezetését javasolták. Javaslatukban szerepelt továbbá az egyesített képzők gyakorlati képzéséhez szükséges mintaóvodák felállítása a gyakorló iskolák mellett. Ez nyilvánvalóan plusz költséget jelentett, de a két intézmény egyesítéséből származó megtakarítás fedezte volna a ráfordítást. A tanítóképzőt végzett növendék a kisdédóvás elméletét és gyakorlatát is elsajátítva óvodában is alkalmazható lett volna, a kongresszus július 23-i határozata alapján. Evvel létrejöhetett volna az új intézménytípus, az óvókat is képesítő tanítóképző.[1]

* Kapcsolattartó szerző. E-mail cím: neszt.judit@pk.uni-neumann.hu

2. Egységesítési törekvések

Báró Eötvös József az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk tervezetében az óvodákat szintén a népoktatási intézmények közé sorolta, a tervezet szerint az óvoda vezetője csak olyan férfi, vagy 24. életévét betöltött nő lehetett volna, aki okleveles tanító, és legalább fél éves óvodai gyakorlattal rendelkezett. A tervezet visszalépést jelentett az óvóképzés terén, az óvóképzők megszüntetését eredményezhette volna.

Végül a törvényből a kisdedovásról szóló passzus kimaradt. Peress Sándor ezt az állami, valamint a felekezeti és nemzetiségi érdekek ütközésével, valamint avval magyarázta, hogy sem az államot, sem a felekezeteket nem kívánták az egységes óvodaügy létrehozásával anyagilag tovább terhelni.[2] A Kisdednevelők Első Gyűlése 1868-ban az óvóképzés színvonalának emelését sürgette, melyet a képzési idő megnövelésével, vagy az óvók tanítóképző intézetekben való képzésével kívánták megoldani. Evvel párhuzamosan mintaóvodák létesítését sürgették, a növendékek gyakorlati képzése céljából.[3]

1870-ben Eötvös újra foglalkozik a kisdedóvók, és az óvóképzés helyzetének rendezésével, de benyújtott törvényjavaslatát nem tárgyalták. Ebben a javaslatban már két évfolyamú óvó- és óvónőképző intézeteket kívánt a miniszter felállítani, a 3 évfolyamú tanítóképző intézetektől független formában. Végül 1874-ben az óvóképző tanulmányi idejét 2 évre emelték, mely intézkedéssel az óvóképző intézeti tanárok nagy része elégedett volt.

A kisdedovásról szóló 1891. évi XV. törvénycikk tárgyalásakor Radó Vilmos, a budai tanítónőképző tanára és Halász Ferencz heves megyei királyi tanfelügyelő újra javaslatot tett az óvónőképzők és tanítónőképzők egyesítésére. Halász Ferencz elképzelését gróf Csáky Albin kultuszminiszternek is bemutatta. Ennek ellenére az 1891. évi XV. törvénycikk az óvóképzőket a tanítóképzéstől független intézményként rögzítette.

Az egyesítés szorgalmazói azonban a törvény ellenére napirenden tartották a kérdést. A Kisdednevelés, a Magyar Tanítóképző, a Nemzeti Iskola és a külön erre a célra létrejött a Magyar Kisdednevelés és Népoktatás c. folyóiratokban rendszeresen jelentek meg cikkek a témával kapcsolatban.

Az egyesítés mellett szóló legfőbb érvek a következőkben foglalhatóak össze:

1. A tanítónak nem csak a 6-12 éves gyermekekre vonatkozó pszichológiai ismeretekkel kellett rendelkeznie, hanem tudnia kellett a gyermeklélektant a születéstől kezdve 12 éves korig.
2. Az óvoda nem öncélú intézmény volt, az iskolának tudnia kellett, mire építhette nevelési, oktatási rendszerét.
3. Nem valósult meg az óvodából az iskolába való átmenet.
4. Az egységes képzésnek köszönhetően egységes nevelési elvek érvényesülhettek volna az óvodában és az iskolában.
5. Költségkímélő megoldás. Az iskola elvégzése után ki-ki hajlama szerint helyezkedhetett el óvónőként, vagy tanítónőként.
6. A kétéves óvóképzés rendszeréből 16 éves „gyermeklányok” kerültek ki nevelőként.
7. Javaslatokban és érvelésükben egybevetették az óvóképzőkben és a tanítóképzőkben előírt tantárgyakat, melyek sok közös pontot mutattak

1. Táblázat. Kötelezően oktatandó tantárgyak az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk a népiskolai közoktatás tárgyában, és az 1891. évi XV. törvénycikk a kisdedovásról alapján.

Óvóképzők	Tanítóképzők
Hit- és erkölcsstan; Magyar nyelv és magyar irodalom; Esetleg valamely más hazai nyelv; Hazai történelem, alkotmánytan és földrajz;	Hit és erkölcsstan; Anyanyelv; Magyar nyelv; Német nyelv; Történet - általános és hazai; Hazai alkotmánytan; Földrajz - általános és hazai;
Természettudományok; Mértan és rajzolás	Természettudományok és azoknak a földművelésre és iparra való alkalmazása; Mennyiségtan és mértan; Szépírás és rajz;
Ének és hegedülés; Nőknek női kézi munka és némi házi ipar, férfi növendékeknek házi ipar; Testgyakorlás;	Ének és zene (különösen hegedű és zongora); Gazdaságtan, gazdasági és kertészeti gyakorlatokkal; Testgyakorlat tanítása
Neveléstan, különös tekintettel a kisdedóvodák szervezetére	Neveléstan; A gyakorló iskolában a tanítás gyakorlása; Oktatási módszertan;

A két tanterv közti hasonlóságok szembeötlőek, a különbségek leginkább terjedelmi különbségeket jelentettek, melyek a két képzés időtartamának különbségéből adódtak. Az óvóképzőkben a tantárgyak „sűrítve” jelennek meg a tanítóképzőkhöz képest. Például a hazai történelem, alkotmánytan és földrajz egyetlen tantárgyat alkot, míg a tanítóképzőkben három tárgyat jelentettek, a történelem és földrajz tantárgyak oktatása pedig kiterjedt az általános történelem és földrajz oktatására is. Az összevonást követően azonban az óraszámoknak valamelyest módosulnia kellett volna a szakmai tárgyak oktatásában, hiszen a 3-12 éves korosztály oktatására és nevelésére kellett volna felkészíteni a jelölteket. A gyakorló óvodák felállításával mindkét intézménytípusban gyakorlatot kellett volna a növendékeknek végezniük, ami ismét az óraszámok növelését eredményezte volna. Egyetlen tantárgyat találhatunk az óvóképzők tantervében, ami a tanítóképzőkből teljesen kimaradt, az egészségtant, melynek bevezetését a tanítóképzésben is hasznosnak tartották az egyesítés szorgalmazói.

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1894-95. évi miniszteri jelentésben ismét felvetette az óvó és tanítóképzők egyesítésének lehetőségét olyan egységes képzés formájában, mely az oklevelet szerettek számára kisdedóvói és tanítónői képesítést is nyújtott volna. A javaslat ekkor egységes 4 éves képzésről szólt, mely nem tette lehetővé a tanulmányok megszakításával csak az egyik képesítés (az óvónői) megszerzését.[4] 1896-ban Morlin Emil miniszteri osztálytanácsos a Magyar kisdedovási múltja és jelene c. munkájában szintén az egyesítés mellett foglalt állást. Kifejtette, hogy az óvónők műveltségét, szakmai felkészültségét jelentősen javítaná az intézkedés.[5] Élesen bírálta az óvóképzés minőségét, két éves formáját, mely nem nyújtott a jelöltek számára lehetőséget a pedagógiában és pszichológiában való jártasság megszerzésére.

A II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus kisdedonevelési szakosztálya ismét tárgyalta az egyesítés tervét. Ekkor több elképzelés rajzolódott ki. Peress Sándor elsősorban az egyesítés igazgatási és gazdasági előnyeire mutatott rá. Gegus Ida egy új struktúrát javasolt a képzésben. Az első két évben a növendékek egységes általános képzést kaptak volna, melyet követően szabadon dönthettek volna, hogy az óvónői, vagy a tanítónői hivatást választják-e. A két éves általános képzésre építette volna az egy éves óvónő- és a két éves tanítónőképzést. Természetesen nem csak támogatói, ellenzői is voltak a tervnek. Az ellenzők között találjuk Fodor

Lajos óvónőképző intézeti igazgatót, György Aladárt, Veszely Ödönt, a győri, lévai, pozsonyi, znióváraljai tanítóképzőket.[5]

A VKM 1897. április 27-i rendelete a kisdedóvónak a népiskolában való alkalmazása tárgyában tovább árnyalta a helyzetet. Az 1891. évi törvényt követően különösen a felekezetek nagy számban képeztek óvókat, azonban az óvodák száma nem fejlődött olyan gyorsan, mint várták. Ennek következtében 1897-ben már sokkal több volt a képesített óvónő, mint amennyire az országnak szüksége volt. Így az állástalan óvónők foglalkoztatását meg kellett oldani. A rendelet értelmében, ha egy népiskolai állásra nem jelentkezett képesített tanítónő, akkor az állást ideiglenesen okleveles kisdedóvónővel is be lehetett tölteni, avval a feltétellel, hogy az így alkalmazott óvónőnek az állás betöltését követően két éven belül meg kellett szereznie a tanítónői oklevelet is. A miniszter továbbá elrendelte, hogy az állami tanítóképző intézetekbe a kisdedóvó oklevéllel rendelkező jelentkezők közvetlenül a harmadik osztályba felvehetőek, felvételi és különbözeti vizsga nélkül. Evvel a rendelettel az óvóképzést a tanítóképzés első két évfolyamának elvégzésével tette egyenértékűvé. A rendelet hatására az elgondolásnak több követője is akadt, akik a tanítóképzés és óvóképzés egységesítését úgy képzelték megvalósítani, hogy a két évfolyamos óvóképzésre kell építeni a tanítóképzés harmadik és negyedik évfolyamát. Ebben az esetben a jelölt, ha úgy kívánta, a második osztály végén befejezhette tanulmányait, és óvóképesítő vizsgát tehetett.[7] Ez volt a legegyszerűbben megvalósítható eljárás, mely azonban csak formai összevonást eredményezett volna.

Wlassics Gyula a magyarországi óvó- és tanítónőképző intézetek fokozatos összevonást tartotta célszerűnek. Ennek első állomása volt az 1897. év július 30-án kelt 40652. számú miniszteri rendelet, mellyel az eperjesi kisdedóvóképzőt 4 évfolyamúra emelte, és tanítónőképzéssel kötötte egybe. Ám az összevonás csak a fentebb vázolt formai szinten maradt, a képzés egységesítésére, négy évfolyamúra emelésére nem került sor. A következő lépés a hódmezővásárhelyi óvóképző tanítóképzővel való összekapcsolása lett volna a Kisdednevelés c. folyóirat információi szerint,[8] de erre végül nem került sor. A Magyar Tanítóképző további egy egyesített képzőt említ, a budapesti Bajza utcai képzőt.[9] Ez a Fröbel Nőegylet által működtetett államilag segélyezett óvó- és tanítónőképző intézet volt, melyet az állam 1907-ben átvett az egylettől, és mint VI. kerületi Állami Tanítónőképző működött tovább. Evvel az óvónőképzés megszűnt az intézetben. A Fröbel Nőegylet az általa működtetett képzőkről értesítőt nem adott ki, így további adatok nem állnak rendelkezésünkre az egyesítésről.

1898-ban Számord Ignác, az esztergomi óvónőképző-intézet igazgatója külön füzetben jelentette meg elképzeléseit „Az óvónő- és tanítónőképzés egyesítése” címmel. Munkájában kiemeli: az elemi iskolai tanítónők ellen gyakran merült fel a kifogás, hogy csupán tanítottak, és nem neveltek, a tanítás módszerei távol álltak a gyermek személyiségétől, hiányzott a játékoság, a vidámság a tanítási órákról. A tanítók rideg tényközlésre szorítkoztak, evvel szemben az óvók meséltek, a gyermekek számára érdekesítő stílusban közvetítették az ismereteket. Különösen az elemi iskola I. és II. évfolyamán tartotta fontosnak, hogy az óvodai módszerek tért nyerjenek az oktatásban, megvalósítva evvel a két intézmény közti átmenetet. Az óvodai gyakorlat kivételével alig lett volna szükség új tantervre. Véleménye szerint a szaktárgyakban alig volt eltérés, mindkettőben megtalálható a test- és egészségtan, a lélektan, a neveléstan, és a módszertan, melyeket a 3-12 éves korosztályra bővítve kellett volna tárgyalni. Javaslatában azonban ellentmondásokat is tartalmazott. Míg a lélektani, neveléstani, neveléstörténeti tárgyaknál természetszerűleg a tananyag bővítéséről beszélt, addig a gyakorlati képzés bővítése kapcsán a túlterheltség elkerülésére az elméleti órák számának csökkentését javasolta, kiemelve, hogy a nevelő nem a tanteremben, hanem a gyakorlat során sajátítja el a szükséges tudás nagy részét.

Javaslatát elsősorban a római katolikus tanítónő és óvónőképző intézetek egyesítésére tette. Indoklásában kifejtette, hogy a római katolikus óvónőképzők sokkal több óvónőt képeztek a szükségesnél, akik nem jutottak álláshoz, miközben a felekezet tanítóhiánnyal küzdött. Az egységesített intézetekből 3 éven keresztül nem került volna ki óvónő, így az állástalan óvónőknek több lehetősége lett volna az elhelyezkedésre ez idő alatt.[10]

A kalocsai intézetben az egyesítés csak névlegesen történt meg, a tanítóképzővel való szerves egyesítését lehetségesnek látta. Ugyanakkor pont a kalocsai óvóképző megszüntetésére tett javaslatot, amikor kiemelte, hogy az egyházmegyében két óvóképző működik, melyek közül a zombori minden igényt kielégítő, korszerű épületben volt elhelyezve, ellentétben a kalocsaival.

Megemlíti még a szatmári képzőket, melyek egy épületben voltak elhelyezve, ezért összevonásukat költséghatékonyak tartotta. Ugyanígy vélekedett a nagyváradi képzők egyesítéséről.

Az egyesítés tervének támogatása nem volt véletlen. Számord Ignác annak az esztergomi óvónőképző intézetnek az igazgatója volt, melynek a részleges megszüntetését az óvónői túltermelés miatt az 1898/99. évtől tervezték. Ettől az évtől a képzés biennális rendszerben működött, mely a teljes megszűnéssel fenyegette az intézetet.[11]

A Magyar Tanítóképzőben az utolsó írás, mely a két képzés egyesítését szorgalmazta 1905-ben olvasható.[12] A cikk kifejtette, hogy az óvoda a népiskola alsó tagozatának tekinthető ezért szükséges a két képzés összevonása. Érvei közt több régi megállapítással is találkozhatunk:

- A kisdedek egyéni és társas nevelésében jártas tanító jobb eredménnyel végezheti munkáját az elemi iskolások nevelésében, különösen az első években.
- A kisdedek nevelésének a szemléltetés és cselekvésre épülő módszere előnyösen hat az elemi iskolában alkalmazott módszerekre.
- Az egyesítés az iskolákra fordítható anyagi erőt jobban kihasználja.
- A tanítóképzők I. osztályos növendékei hospitáljanak az óvóintézetben. Végezzenek megfigyeléseket.

3. Összegzés

Elmondható, hogy a két intézménytípus egyesítésére elsősorban az óvónőképző intézeti tanárság törekedett, de támogatói között találunk olyan jeles személyiségeket is, mint Nagy László, az első állami tanítóképző igazgatóját. Az egyesítés mellett felhozott érvek elsősorban az óvóképzést szolgálták, a tanítóképzés számára kevés pozitív változást jelentettek volna, ezért a tanítóképző intézeti tanárok ellenállása igen nagy volt. Nyilvánvalóan az óvónői túltermelésből adódó feszültség megoldásra törekedtek, gazdasági és pedagógiai érvekkel alátámasztva elméletüket. Bár kísérletek történtek az egyesítésre, azok formaiak maradtak, tartalmi egyesítésről nem beszélhetünk. A történelem azonban igazolni látszott a törekvéseket. 1984-ben, 140 évvel az első kezdeményezéseket követően létrejött az integrált óvó- és tanítóképzés Magyarországon, mely azonban ismét rövid életű volt.

Irodalomjegyzék

- [1] Háda József: Régi írások. Az 1848-ban tartott egyetemes tanügyi kongresszus jegyzőkönyve. Budapest, 1913.
- [2] Peress Sándor: A tanító- és óvónőképzés egyesítése. In: Magyar tanítóképző. 1897. 4 szám. 246.o.
- [3] Uo..247.o.
- [4] A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló és az országgyűlés elé terjesztett huszonötödik jelentése. Bp. 1896
- [5] A magyar kisdedovás múltja és jelene. Budapest, 1896. 135.o.
- [6] A II. országos és egyetemes tanügyi kongresszus értesítője. 6. szám 1896.
- [7] Láng Mihály: Az óvónő- és tanítónőképzés egyesítése. In: Magyar Tanítóképző. 1897. 6. sz. 449.o.
- [8] Kisdednevelés, 1898. 2. sz. 236.o.
- [9] Óvóképzőket a tanítóképzők mellé. In: Magyar Tanítóképző. 1905. 4. sz. 206.o.
- [10] Számord Ignác: Az óvónő- és tanítónőképzés egyesítése. Esztergom, 1898.
- [11] Uo.
- [12] Óvóképzőket a tanítóképzők mellé. In: Magyar Tanítóképző 1905. 4. sz. 206.o.